

דף שבועי

בס"ד

פרשת בא, תשפ"ה, מספר 1604

משך המושב של בני ישראל במצרים עמיצור ברק

בארץ כנען, ואילו 30 שנה לפני כן היה אברהם בן 70, שהרי בן 100 שנה היה כשנולד יצחק, ומפורש בתחילת פרשת לך-לך: "וְאַבְרָם בֶּן חֲמִשָּׁן שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחֶרֶן" (בר' יב:ד). התירוץ לקושי האחרון הוא, שאברהם הגיע לראשונה לארץ כנען לפני היותו בן 70, וחזר אחרי ברית זו לחרון ועלה שוב בגיל 75. אין לכך עדות במקרא.

קושי שלישי ורביעי – הפסוקים בפרשתנו קובעים "וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (שם' יב:מ), ואילו התירוץ [א] אינם מתייחסים לבני ישראל אלא לבני תרח – לאברהם, ליצחק וליעקב וליאנם "בני ישראל", ורק בחלק משנות חייהם גרו מחוץ לארץ כנען, ו-[ב] אינם מתרצים את הגרות הממוקדת "בארץ מצרים". גם לקושי זה יש תירוץ, אבל הם אינם מפורשים בתורה. נסתפק ברש"י:

ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, והזקקת לומר על כרחך, שאף שאר הישיבות נקראו גרות, אפילו בחברון, שנאמר: "אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וַיִּצְחָק" (בר' לה:כז).

בשל כל הקשיים הללו הרבו המפרשים שאחרי רש"י לחפש הסברים אחרים, ולא נאריך. נסתפק רק בהסבר חלופי אחד שעוקף כמעט את כל הקשיים והבעיות דלעיל. המלבי"ם על אתר מציע את האפשרות הבאה: יעקב ומשפחתו הגדולה הגיעו למצרים אכן 210 שנה לפני יציאת מצרים, אלא שמנשה נולד ליוסף במצרים 5 שנים קודם לירידת יעקב וכך מדובר על 215 שנה. איך מגיעים ל-430, בדיוק פי שניים? המלבי"ם מעלה שתי אפשרויות:

א. "ולדעת פרקי ר"א (פ' מח) חשבו החשבון מיום שנולד מנשה... שהיה חמש שנים קודם שבא יעקב, ומאז ישבו... במצרים רט"ו שנה, ויען שהם שעבדו בס ביום ובלילה... כפלו את החשבון כמ"ש חז"ל על "כי משנה שכר שכיר עבדך" ... ונחשב למשנה ונשלם החשבון ת"ל שנה...

ב. ולי נראה עוד במה שכתוב בזהר שצבאות ה' השלימו החשבון, כי צבא מעלה היו עמהם בגלות ונשתתפו בצרתם ולכן חשבו החשבון משנה ונעשה ת"ל שנים".

בשל כל הקשיים דלעיל (וקשיים נוספים) ברצוני להציע אפשרות נוספת, הנשענת על שני דברים:

1. דיוק בלשון ההבטחה בברית בין הבתרים "וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הִנֵּה" (בר' טו:טז). מדובר על ארבעה!! דורות!! – שני פרטים חשובים שהמכילתא ורש"י

כמה שנים נמשכה גלות מצרים? בפרשתנו מצויה תשובה ישירה ופשוטה לכאורה. בשני פסוקים צמודים נאמר (שם' יב:מ-מא):

וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה... יָצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

תשובה זו בעייתית משלוש בחינות:

1. היא אינה מתיישבת עם נתוני הפרשה הקודמת. לפיה, קהת בן לוי היה מיורדי מצרים וחי 133 שנה, בנו עמרם חי שם 137 שנה, ואהרון יצא ממצרים בן 83; סה"כ 353 שנה, כשחלק מהשנים חופפות וחלק משנות קהת היו בארץ כנען. אם כך מדובר על פחות מ-300 שנה במצרים. רש"י מסביר (שם):

...שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה. צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל כך, והרבה שנים היו לקהת עד שירד למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים.

2. מספר זה אינו תואם את התחזית וההבטחה שקיבל אברהם בברית בין הבתרים, שהגלות תארך 400 שנה: "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה... וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הִנֵּה" (בר' טו:יג-טז).

3. מספר זה אינו תואם גם את מדרשי חז"ל שלפיהם ארכה הגלות 210 שנה. המקור הוא במכילתא דרשב"י (מדרש תנאים) פרק יב. הקושי שהעלה רש"י דלעיל מוצג במכילתא בהרחבה, ורש"י רק מתמצת אותה. הפתרון לפי מדרש תנאים זה נשען על [א] הנתון של ברית בין הבתרים, 400 שנה, ו-[ב] על מלת המפתח "יהיה זרעך" עם מתן המשמעות "משנולד יצחק", שנאמר "כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לְךָ זְרַע". יעקב נולד, כמפורט בפרשת תולדות, 60 שנה אחרי הולדת יצחק, והגיע למצרים עם כל צאצאיו בגיל 130 כמפורט בפרשת ויגש. היינו, 190 שנה מלידת יצחק. כדי להניח שיצאו ממצרים 400 שנה בדיוק אחרי הולדת יצחק צריך לומר שגלות מצרים ארכה 210 שנה: 400 פחות 190.

הקושי – הפתרון האמור אינו תואם את הכתוב בפרשתנו: לא 400 אלא 430 שנה! המדרש מתרץ קושי זה בהנחה שברית בין הבתרים נכרתה 30 שנה לפני הולדת יצחק. הקושי בתירוץ זה הוא שהברית נכרתה

* עמיצור ברק הוא פרופ' אמריטוס להנדסה, אוניברסיטת אריאל.

לפיה מסתדרים שני המספרים, 430 מצד אחד, ו-210 מצד שני.

לדברי הרב רוזין, אם נחשב כל דור לעצמו ולא נקזז את השנים שהבן חי לצד האב, נגיע למספר מדויק של 430 שנה! החישוב הפרטני מייגע מעט, ולכן נביא רק דוגמה למהלך: אם עמרם חי 137 שנים ומשה חי 80 שנה עד יציאת מצרים, נחשב את השנים הללו כ-217 שנים, למרות שלמעשה חי משה לצד אביו שנים רבות. באמצעות חישוב מקורי זה של הדורות מהירידה למצרים עד היציאה ממנה, נגיע למספר 430 בדיוק.

אם נעמיק בהצעה זו נגלה שחבוי בה מבט ייחודי על ההיסטוריה. ניתן לראות את ההיסטוריה כרצף של שנים ואירועים. במבט זה בני האדם אינם ניצבים במרכז, אלא הזמן, הכרונולוגיה; זהו המבט שדרכו אנו רואים את ההיסטוריה. אך ישנו מבט אחר, שבו הסיפור הוא סיפורם של בני האדם. כל אדם חי בעולם טווח מסוים של זמן, וחווה במשך הזמן הזה חוויות ייחודיות ואישיות. לא נכון לחשב את השנים של כמה בני אדם ביחד, שכן כל אחד מהם הוא עולם מלא, ייחודי ומקורי, שראוי להיספר בפני עצמו.

לפי מבט זה, אב ובן שחיים זה לצד זה, ראויים להיחשב כשתי תקופות שנים, חיי האב בפני עצמם וחיי הבן בפני עצמם. מפני שכל אדם חי חיים שהזולת אינו חי אותם. לכל אדם יש את האתגרים, ההישגים, התובנות, החוויות, הקשיים וההצלחות – שלו.

עלינו לזכור שהחיים של כל אחד מאיתנו אינם ניתנים לתחליף. מה שאנו לא נעשה – איש לא יעשה במקומנו. אתגר שעמדנו בו – לא יהיה אדם אחר שיכול לעמוד בו. הכישלונות הם שלנו וגם ההצלחות הן שלנו. אם נייקר כך את החיים, אם נעמיק להבין את עוצמת הייחודיות של חיינו, זה יעניק לנו כוח ומוטיבציה להצליח בכל אתגר!

אלא שבדיקת המקור של דברי הרב רוזין מראה סטייה מהמספרים שהבאתי לעיל. הוא כותב:

והנה משה רבנו היה פ' שנה במצרים, ועמרם היה קל"ז שנה וקהת היה קכ"ח שנה במצרים ולוי היה בערך פ"ה שנים.

אם כך, היה לוי בבואו למצרים בן 52 (137 פחות 85), היינו מבוגר ב-13 שנה מיוסף! – **בסתירה למסופר בפר' ויצא ובניגוד לכתוב בפרקי דרבי אליעזר המצוטטים לעיל.**

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע

בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

מתעלמים מהם בחישובם רק את שנות **שלושת** הדורות – קהת, עמרם ומשה.

2. הביטוי מפרשת האזינו: "זָכַר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שְׁנוֹת דָּר וָדָר" (דב' לב:ז).

לפי הצעתי, הביטוי הנדון "וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם" (שמ' יב:מ) אינו מתייחס למשך התקופה אלא לשנים המצטברות של כל אחד מארבעת הדורות של בני ישראל במצרים: לוי, בנו קהת, נכדו עמרם וניניו משה ואהרן. נקדים בהסברת ההיגיון של האפשרות המוצעת. נניח תאורטית שבכנסת מכהנים בו-זמנית אב ובנו, כאשר הבן נבחר 16 שנה אחרי האב. אם האב מכהן 20 שנה והבן 20 שנה אזי הם מכהנים בחפיפה 4 שנים. אומנם, **תקופת** הכהונה של שניהם היא $16+20 = 36$ שנה, אבל התשובה לשאלה כמה זמן כיהנו בני המשפחה בכנסת תהיה $20+20 = 40$ שנים מצטברות של **תרומה פרלמנטרית**. עוד דוגמה מעשית – על השאלה כמה שנים שירתו שני בני בגולני, אני אענה 10 שנים, כל אחד מהם 5 שנים, אבל מתוכן שנתיים הם היו בחפיפה ולכן הם שירתו 10 שנים בתקופה של 8 שנים. עבורי ועבור גולני, משך התקופה הוא פחות רלוונטי מאשר 10 **שנות השירות הקרבי** המצטברות.

כך מדובר גם בפרשתנו על שנות דור-דור **מצטברות**. התורה בפרשת וארא נותנת לנו נתונים כמעט מלאים על נציגי ארבעת הדורות שמנינו לעיל:

וּשְׁנֵי חַיֵּי לְוִי שָׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה... וּשְׁנֵי חַיֵּי קֹהֵת שְׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה... וּשְׁנֵי חַיֵּי עֲמָרָם שָׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה (שמ' ו:טז-כ).
וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן שְׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְרָם אֶל פְּרַעֲהוּ (שמ' ז:ז).

ארבעה דורות שמייצגים את השהות בגלות. להלן החישוב:

- בחלק משנות חיי לוי וקהת הם לא היו במצרים. כשלו הגיע למצרים היה יוסף בן 39-40 ולוי מבוגר ממנו, לפי נתוני פרשת ויצא, כארבע עד שש שנים. כלומר, לוי הגיע למצרים בן 43 עד 46. ואכן, לפי פרקי דרבי אליעזר (פרק מח): "לְוִי בֶן יַעֲקֹב הָיָה גָדוֹל מִיוֹסֵף שֵׁשׁ שָׁנִים, וּבְרָדְתוֹ לְמִצְרַיִם הָיָה בֶן אַרְבָּעִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה, וּשְׁנֵי חַיָּיו בְּמִצְרַיִם תְּשַׁעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה", 137 פחות 45.

- קהת הוא בנו האמצעי של לוי. כאן נזדקק להנחה הסבירה שהוא נולד כאשר לוי היה בן 30. לפיה, כשבא לוי למצרים בן 45, היה קהת בן 15, וחי בה 118 שנה, 133 פחות 15.

- עמרם חי כל 137 שנותיו במצרים, ואהרון כדלעיל – 83 שנה.

- סה"כ: $83+137+118+92 = 430$ שנה. שנות דור ודור, 4 דורות.

ההבדל בין 430 שנה בפרשתנו ובין 400 שנה בברית בין הבתרים ניתן להסבר בכך, שבדברי ה' לאברהם הוא נקט במספר **עגול** ומקורב, (כמו שאומר משה לקב"ה בפרשת בהעלותך "שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ" [במ' יא:כא] – מספר מעוגל לשם קיצור, שאינו מדויק בהכרח).

והנה, אחרי שכתבתי את הדברים האלה לפני שנה, בפורום משפחתי סגור, קיבלתי תגובה **שבאותו שבוע** התפרסם רעיון כמעט זהה מפרי עטו של רב הכותל הרה"ג שמואל רבינוביץ שליט"א. אשריי שכיוונתי לדעת גדולים. וזו לשונו בהשמטות קלות: אחד מגאוני יהדות מזרח אירופה בתחילת המאה ה-20 היה הרב יוסף רוזין, שחי בעיר דווינסק שבלטביה, ...שהציע הצעה מפתיעה,